

Mede

Mogelijk
Maken

Herfst
2024

Nieuw programma: 'Een thuis zonder papieren'

Leven in een wereld die jou ontkent, afkeurt en negeert. Malcolm weet precies hoe ellendig dat is. En met hem nog duizenden anderen, die zonder verblijfspapieren in Nederland zijn. Via het nieuwe programma 'Een thuis zonder papieren' werkt Kansfonds aan menswaardige oplossingen, samen met andere organisaties die zich inzetten voor mensen zonder verblijfspapieren. Dit themanummer is daar volledig aan gewijd. <

Over Malcolm en zijn lotgenoten
lees je op pagina 14

'Voor de overheid
bestaan wij niet...'

EEN THUIS
ZONDER
PAPIEREN

...dat voelt
onmenselijk'

COLOFON

Concept
Schrijf-Schrijf
Tekst
Schrijf-Schrijf
Eindredactie
Kansfonds
Vormgeving
Autobahn
Fotografie
Gerritjan Huinink, Marieke Odekerken en Obi Home
Artwork schaduwtheater
Stichting Formaat
Drukwerk
Altijdrukwerk

Mede | elfde jaargang | nummer 42 | herfst 2024

Mede is een magazine van Kansfonds. Het verschijnt vier keer per jaar in een oplage van 2.100 stuks. Kansfonds helpt thuisgeven, want niemand kan zonder thuis. Een dak boven je hoofd, voldoende geld om van te leven en het diepe besef dat je erbij hoort. Toch zijn er in ons land meer dan 1 miljoen mensen die geen thuis hebben.

Het werk van Kansfonds wordt mede mogelijk gemaakt door de bijdragen van particulieren, organisaties, de Nationale Postcode Loterij en de Nederlandse Loterij.

Voor schenkingen en nalatenschappen neem je contact op met:
Brenda Pel
b.pel@kansfonds.nl

Rekeningnummer
NL41 INGB 0675 8622 05

Abonnee van Mede worden? Of wil je je juist uitschrijven? Stuur een e-mail met je naam en adres naar communicatie@kansfonds.nl

f /kansfonds
@kansfonds
@kansfonds
in /company/kansfonds

Project **Shared Vision(s)**

‘Er is een nieuwe beeldtaal nodig’

4

18

Wil Eikelboom:

*‘Als je elkaar
echt leert
kennen, zie je
veel meer
overeenkomsten
dan verschillen’*

14

Rian Ederveen: ‘Medemenselijkheid mógen we niet criminaliseren’

Editorial

(On)herkenbaar in beeld

Beste Medelezer,

Ieder mens telt! En ieder mens heeft rechten, verblijfspapieren op zak of niet. Dat klinkt logisch, maar in Nederland is de praktijk heel anders. Zonder steun of erkenning leven mensen die hier formeel niet mogen zijn in de schaduw. Ongezien, onder omstandigheden die je niet voor mogelijk houdt.

Deze Mede gaat helemaal over mensen zonder verblijfspapieren, en wat Kansfonds samen met partners doet om hun benarde situatie te verbeteren. En dat is hard nodig, want in een steeds verder polariserende wereld neemt de onveiligheid toe. Geen wonder dat de meesten niet herkenbaar op de foto willen.

Uit solidariteit draait in deze Mede iedereen weg van de camera. De mensen zonder verblijfspapieren, initiatiefnemers en hulpverleners die strijden voor hun grondrechten in Nederland en het Kansfonds team. Met elkaar zeggen we **‘ook al zie je ons niet, we zijn er. We leven ons leven, net als jij.’** Dus kijk naar ons. Kijk beter. Er wacht je een ontmoeting met een gelijke. Iemand die alles nodig heeft wat jij nodig hebt. Een mens, een mens, een mens!’

Henriëtte Hulsebosch
Directeur Kansfonds

—> Achter elk project staan Mogelijkmakers: mensen die niet voor hun eigen gewin kiezen, maar opkomen voor mensen zonder thuis in onze samenleving. Met steun van anderen zetten ze de wereld in beweging.

Een thuis zonder papieren

Mensonwaardig. Zo is het leven van mensen zonder verblijfspapieren in Nederland. Hun situatie is slecht, en wordt alsmaar slechter. Om daar iets aan te doen, zijn we gestart met een nieuw programma: **Een thuis zonder papieren**. Hiervoor verbinden we de komende drie jaar negen organisaties in een actienetwerk. We maken geld vrij en schuiven zelf ook aan tafel om onze expertise te delen.

Bij mensen zonder verblijfspapieren denk je misschien aan de mensen die in Ter Apel hun asielaanvraag afwachten. Maar deze groep is veel groter en breder. Het gaat om allerlei mensen, overal om je heen. Van migranten die het werk doen waarvoor niemand te vinden is, tot jongeren die hier zijn opgegroeid, maar niet mogen werken of studeren. Het leven van al deze mensen valt stil, soms wel tientallen jaren. En doordat de meest basale rechten wegvallen, wacht hen vaak een ongezien en mensonwaardig bestaan.

Niet wegstijgen maar aangaan

'Kansfonds wil dat Nederland een thuis is voor alle mensen die er verblijven', vertelt programma-adviseur **Myrte Lucassen**. 'Mensen zonder geldige verblijfspapieren leven in de schaduw van de maatschappij en worden aan alle kanten ontkend. Maar wegstijgen heeft nog nooit tot iets goeds geleid. Wij vinden: zolang je hier bent, heb je recht op een waardige plek in de samenleving. Je bent en blijft een mens, net als iedereen.'

Petra de Wal, Adviseur Filantropie bij Kansfonds: 'Dit thema is belangrijk, maar ook controversieel. Financiering vinden is daarom niet eenvoudig. Voor elk initiatief van het actienetwerk hebben we tussen de 20.000 en 80.000 euro beschikbaar kunnen stellen. Voor het brede programma zoek ik nog medefinanciers. Daarom ga ik het gesprek aan met mensen en organisaties die willen bijdragen vanuit een diepe overtuiging van 'bonum commune' en menselijke waardigheid. En die liefst bereid zijn om voor de duur van het programma te steunen.'

'Organisaties zoals **ASKV, ROS en Here to Support** spelen een sleutelrol in de ondersteuning en vertegenwoordiging van mensen zonder verblijfspapieren. Maar zelf staan deze hulporganisaties ook onder druk. Er is veel meer nodig om hun positie en inspanningen te versterken. Vanuit die overtuiging heeft Kansfonds met betrokken maatschappelijke organisaties een actienetwerk opgericht. Hierin kunnen ze gezamenlijke doelen bepalen, intensiever samenwerken, kennis delen en meer bereiken. Ook wij zelf maken onderdeel uit van het actienetwerk.

Netwerk in actie

Humane oplossingen vinden en opschalen. De toegang tot rechten verbeteren. Het begrip in de samenleving vergroten. En ruimte creëren voor een menswaardiger overheidsbeleid. Dat is wat we beogen. Hiervoor werken we in het actienetwerk aan zes projecten. Van een oplossing voor toegang tot bankverkeer tot een strijdplan voor sterke lobby in Den Haag. Benieuwd? Drie netwerkpartners lichten hun projecten voor je uit.

'Zichtbaarheid is nodig voor een menselijker beeld'

Project **Shared Vision(s)**

Tijd voor een nieuwe blik

Sluit je ogen en visualiseer een foto van mensen zonder verblijfspapieren. Gedaan? Waarschijnlijk zag je een groepje mannen, rondhangend op een onbestemde plek. Of wat vrouwen, weggedoken achter sluiers. Hadden we gelijk? Dan komt dat doordat dit soort beelden enorm veel rondgaan. Zelfs ngo's gebruiken ze. Bij gebrek aan beter, of soms gewoon bij gebrek aan bewustzijn.

NOOT VAN DE REDACTIE

Ook voor deze Mede hebben we ons gebogen over het vraagstuk van **fotografie**. Mensen zonder papieren zijn niet anders dan mensen met. Het liefste wil je ze ook precies zo fotograferen. Maar in de praktijk willen en kunnen veel van deze mensen niet herkenbaar op de foto. Precies dat gegeven was ons vertrekpunt: hoe breng je mensen positief, krachtig en respectvol in beeld, zonder dat ze herkenbaar zijn?

Met het project Shared Vision(s) willen we de beeldvorming, waar we allemaal aan worden blootgesteld, ten goede keren.

Malou Lintmeijer van stichting Here to Support: 'Samen met fotografen, ontwerpers en de mensen zonder verblijfspapieren zelf nemen we bestaande afbeeldingen onder de loep. Wat is er mis mee, of juist goed aan? Met die kennis maken we een communicatietoolkit waarmee ngo's bewuster een realistisch en mensgericht beeld kunnen schetsen. In drie steden zetten we vervolgens fotografen aan het werk om een nieuwe beeldtaal te creëren. En mede aan de hand van hun werk leggen we een beeldbank aan, toegankelijk voor alle ngo's en media.'

Tegen de vertekening

Dat die nieuwe beeldtaal nodig is, weet Malou wel zeker. 'We zien dat de publieke perceptie jaar op jaar verder vertekend raakt en verder naar rechts opschuift. Mensen zonder papieren ervaren dit als een grote bedreiging en kruipen steeds verder in hun schulp. Here to Support stimuleert ze juist om voor zichzelf en hun rechten op te komen. Hun zichtbaarheid is nodig om een realistischer, positiever en vooral menselijker beeld te geven. Shared Vision(s) is daarom van groot belang.'

Onbewuste framing tegengaan

Uit de titel van dit project spreekt een grotere ambitie, legt Malou uit. 'Door een gedeelde beeldbank op te zetten, willen we ook een gedeelde visie ontwikkelen. Een bewuste kijk op fotografie en communicatie, vanuit een wetenschappelijke basis. Hiermee kunnen we stigmatisering en onbedoelde framing tegengaan.' <

Shared Vision(s) is een samenwerkingsproject van Stichting Noodopvang Vluchtelingen, Gast en STIL.

Kracht door kennis

Organisaties die mensen zonder verblijfspapieren helpen, zijn even schaars als kwetsbaar. Door gebrek aan (constante) middelen is het verloop onder betaalde krachten hoog en de afhankelijkheid van vrijwilligers groot. Hierdoor gaat opgebouwde kennis in rook op. Het project Expertise Netwerk Ogedocumenteerden (ENO) wil de kennis en connecties in deze sector bundelen en borgen. Een lang gekoesterde wens die in vervulling gaat.

Het is een bron van zorgen, vindt **Nadia van Rooijen** van ASKV, die als projectmedewerker betrokken is bij ENO. 'Ons werkveld bestaat vooral uit kleine organisaties die sterk leunen op vrijwilligers. Voordat zij aan de slag kunnen, moeten ze veel leren. Maar lesmaterialen en tijd voor begeleiding zijn schaars. En stopt een vrijwilliger ermee, dan is ook de kennis weer weg.'

Ook onder professionals verdwijnt veel expertise door verloop. 'Cruciale informatie, bijvoorbeeld over hoe procedures bij de IND lopen, of de juridische gronden waarop mensen toch een verblijfsvergunning kunnen krijgen.' Het politieke klimaat zal dit probleem alleen vergroten, verwacht Nadia. 'Minder subsidies betekent doorgaans minder banen en meer weglekkende informatie. Daarom is het nu éxtra belangrijk om die te verzamelen. Dit willen we doen via een online platform: een plek waar we relevante kennis niet alleen kunnen opslaan maar ook voor ons kunnen laten werken.'

'Hiermee zal de toegang tot het recht verbeteren'

Het ideale platform

Het idee om een dergelijk platform te bouwen is niet nieuw, weet Nadia. 'Dit is een lang gekoesterde wens van veel organisaties, dus mooi dat we het door Kansfonds kunnen uitvoeren.' Om te beginnen buigen de projectpartners zich over de techniek. Welke software is het meest geschikt, welke functies moet het platform krijgen? 'Naast een digitale kennisbank willen we bijvoorbeeld een forum toevoegen waar hulpverleners elkaar kunnen vinden en bevragen. Alles uitzoeken en opzetten is veel werk. Maar hopelijk gaan we dit jaar nog live.'

Hoognodige verbetering

Wat verwacht Nadia dat dit platform straks oplevert voor mensen zonder verblijfspapieren? 'Door een beter geïnformeerd en georganiseerd werkveld zal hun toegang tot het recht verbeteren, schat ik in. En dat móet ook. Dit gaat niet alleen om hun basisrechten zoals medische zorg en onderwijs, maar ook om het verkrijgen van verblijfsrecht. Kennis is op alle fronten cruciaal en onmisbaar.' <

Expertise Netwerk Ogedocumenteerden is een samenwerkingsproject van ASKV, Gast, Landelijk Ogedocumenteerden Steunpunt, Human Rights Initiatives en Vluchtelingen in de Knel.

PARTICIPATORY GRANTMAKING

Kansfonds stelde voor Een thuis zonder papieren een apart budget voor het actienetwerk beschikbaar. De organisaties uit het netwerk beslisten daarna samen hoe ze dit budget verdelen en inzetten. Participatory grantmaking, heet dat. Een vernieuwende methode die alle ruimte geeft aan de kennis, wensen en ambities van de mensen die midden in de praktijk staan. Kansfonds stemde mee, maar had niet het laatste woord. Dat was voor ons als fonds behoorlijk spannend.

Werken aan werk

Er is een groot tekort aan werknemers in allerlei sectoren. Tegelijkertijd is er een groep mensen die heel graag wil werken. Ook werkgevers willen graag met ze aan de slag. Eén plus één is twee, zou je denken. Maar de regels zitten in de weg. Hoe krijgen we deze som toch kloppend?

Huizen isoleren, zonnepanelen plaatsen of werken in de thuiszorg. **Katja van Nimwegen** van Stichting ROS somt zo allerlei banen op met een groot tekort aan arbeidskrachten. 'Via het project **Waardevolle arbeidskrachten** gaan we mensen zonder verblijfspapieren een opleiding bieden die hen klaarstoomt voor zo'n krapteberoep. Met een praktijkcertificaat op zak kunnen ze een werkverblijfsvergunning aanvragen. Zo helpen we hen uit de illegaliteit en verhelpen we de knelpunten op de arbeidsmarkt.'

Enorme horden

Dat is althans het idee, zegt Katja er eerlijk bij. 'Garanderen kunnen we het niet, want de regels zijn enorm streng. Zo mag je pas iemand zonder papieren aannemen als je zes maanden lang in heel Europa naar werknemers hebt gezocht. En daarna moeten kandidaten een machtiging tot voorlopig verblijf (mvv)

gaan halen in het land van herkomst. Mede door dit soort horden willen we geen valse hoop creëren bij deze mensen. Maar als bedrijven zich inzetten, mensen de opleiding volgen en wij het formele proces begeleiden, dan móet het genoeg zijn!' En als dat niet zo is? 'Dan maken we tenminste zichtbaar dat deze mensen niet zielig of onwillig zijn, maar een reële oplossing voor een groot maatschappelijk probleem. Ook dat is winst.'

Eerste lichte vaklui

Waardevolle arbeidskrachten begint met vijf kandidaten die een opleidingstraject in de techniek of de zorg krijgen bij ROC Albeda Rotterdam. 'Vier dagen per week praktijkles, één dag per week theorie, en dat een half jaar lang. Daarna begeleiden we ze bij de aanvraag van een tewerkstellingsvergunning, ophalen van een mvv en verkrijgen van verblijfspapieren als werknemer.' En op lange termijn? 'Door succesvolle voorbeelden willen we laten zien hoe nodig en nuttig ons initiatief is. En we willen een lobby op touw zetten om die omslachtige mvv-eis te schrappen. Dat vergt maar een heel kleine aanpassing in de wet.' <

Waardevolle arbeidskrachten is een samenwerkingsproject van ROS, Here to Support en Landelijk Ongedocumenteerden Steunpunt.

'We maken zichtbaar dat deze mensen niet zielig of onwillig zijn'

Land van herkomst Niger

Tijd in Nederland 12 jaar

Droom Een toekomst

Ruim vijftien jaar geleden kwam ik vanuit Niger naar Nederland, samen met mijn man. Na anderhalf jaar kreeg ik hier mijn eerste kindje. Nu ben ik moeder van drie. Mijn man heeft ons verlaten. Het leven is zwaar en chaotisch. Simpelweg omdat ik geen papieren heb. Voor de overheid bestaan wij niet. Dat voelt onmenselijk.

We verkassen van opvang naar opvang en leven voortdurend in onzekerheid. Vaak mogen we een tijdje blijven, maar soms moeten we na een nacht alweer weg. Ik ben al zó vaak verhuisd, ik kan het niet eens meer tellen. Maar alles liever dan weer op straat slapen.

Terug naar Niger is geen optie. Het land is te gevaarlijk. Kinderen worden ontvoerd en als vrouw alleen kun je op klaarlichte dag worden verkracht of vermoord. Bovendien: mijn kinderen zijn hier geboren en opgegroeid. Ze kennen niets anders. Het is barbaars om ze naar een land te sturen dat ze niet kennen en waar ze moeten vrezen voor hun leven.

Niemand voelt zich verantwoordelijk voor ons: Nederland niet. En Niger niet. Omdat we geen papieren hebben. Als ik me niet verstop, word ik gearresteerd. Wat gebeurt er dan met mijn kinderen? Ik wil gewoon veilig zijn na twaalf jaar angst en verdriet, is dat nog steeds niet genoeg?

Het is frustrerend. Ik ben een hoogopgeleide vrouw met een universitair diploma in financiën. Ik kan van waarde zijn, maar ik mag mijn hersenen niet gebruiken. Voor mijn kinderen is het ook zwaar. Ze hebben een veel slechter leven dan hun leeftijdsgenoten. Mijn oudste gaat bijna naar de middelbare school. Ik kan hem niet geven wat hij daarvoor nodig heeft. Dat breekt mijn moederhart.

Ik bid elke dag tot God voor die papieren. Dan kan ik een huis regelen en kunnen we eindelijk vooruit. Weer gaan leven. En kunnen mijn kinderen bouwen aan hun toekomst.' <

'Laura' (36) wil gewoon veiligheid

'Niemand voelt zich verantwoordelijk voor ons'

'Rayssa' (19) wil gewoon blijven

'Het gevoel dat ik niet welkom was heeft me als puber beschadigd'

Land van herkomst Nederland

Tijd in Nederland 19 jaar

Droom Een Nederlands paspoort

Ik ben geboren en getogen in Amsterdam. Als kind ontdekte ik dat mijn Braziliaanse ouders geen verblijfspapieren hadden, en ik dus ook niet. Vanaf dat moment verdween mijn onbezorgdheid als sneeuw voor de zon.

Altijd was er dat gevoel dat ik hier niet mocht zijn. Bij elke voorbijrijdende politieauto werd ik zenuwachtig, zonder te weten waarom. Thuis hing de angst ook in de lucht. We woonden in onderhuur en konden elk moment worden opgepakt en weggestuurd. We moesten dus vooral niet opvallen.

Die angst en paniek kropen diep in mij. Wat als ik weg moest? Om te laten zien dat ik hier hoorde, begon ik m'n uiterste best te doen op school. Ik legde mezelf op om hoge cijfers te halen, altijd een stapje extra te zetten. De druk was enorm. Tijdens toetsen moest ik vaak overgeven van de stress.

Bij mijn eindexamen was de spanning nog groter. Hoe moest mijn leven daarna verder? Als kind van ouders zonder verblijfspapieren kun je naar school, maar na je achttiende niet meer. Ik wilde graag studeren. Om dat voor elkaar te krijgen, moest ik een studievizum aanvragen. Tijdens m'n examen zat ik midden in die aanvraagprocedure, vol onzekerheid.

Nu ben ik negentien en studeer toegepaste psychologie. Sinds ik mijn visum heb, voel ik me bevrijd. Toch was er geen blijdschap toen ik het papiertje kreeg. Er kwam een intens verdriet los dat zich in me had opgestapeld. Ik besepte hoeveel ik mezelf had ontzegd om maar niet op te vallen: het leven ontdekken, uitgaan, mezelf ontwikkelen.

De faalangst is nu weg, maar de onzekerheid blijft. Het gevoel dat ik niet welkom was heeft me als puber veel gedaan. Het heeft me beschadigd. Over anderhalf jaar ben ik klaar met mijn studie en hoop ik eindelijk mijn Nederlands paspoort te krijgen. Mensen onderschatten de impact van zoveel onzekerheid, vooral op kinderen. Kinderen geboren in dit land. Die naar school gaan en werken. Wat verwacht Nederland dan van mij?' <

Land van herkomst **Gambia**

Tijd in Nederland **5 jaar**

Droom **Vrachtwagenchauffeur worden**

Een toerist in Gambia beloofde me werk in Nederland. Dat klonk als een droom, maar werd een nachtmerrie. Alleen de reis al: hele woestijnen door en toen de Middellandse Zee over in een van mensen uitpuilende rubberboot... Het was levensgevaarlijk en angstaanjagend. Dankzij God kwam ik heelhuids aan in Italië. Vanuit daar vond ik mijn weg naar Nederland.

In Ter Apel wachtte me slecht nieuws: geen visum. Italië was het eerste Europese land waar ik aankwam, dus daar moest ik naar terug. Maar ook daar wilden ze me niet, wist ik. Het werk dat me hier beloofd was, bleek een illusie. Ik werkte zwart voor die 'toerist', zonder er zelf iets mee op te schieten.

In Amsterdam vond ik tijdelijk onderdak in een kraakpand. Bij wat volkstuintjes in de buurt bood ik mijn hulp aan. Een vriendelijke vrouw zorgde ervoor dat ik daar af en toe werk kreeg. En later gaf ze me een kamer, waar ik voor nu mag blijven. Zonder haar hulp leefde ik nu op straat.

Mijn werk breidde zich uit, maar altijd zwart. In de bouw, als schilder, als schoonmaker, afwasser of kok. Ik haalde zelfs mijn vorkheftruckcertificaat bij een private school, omdat je daarvoor geen papieren nodig hebt.

Nu probeer ik mijn eigen bedrijf op te zetten. Als ik daarmee genoeg verdien om voor mezelf te zorgen, kan ik naar de IND stappen. Ik moet bewijzen dat ik hier niet ben om uitkeringen te trekken. Het is een krom systeem: onder de radar moet ik een succesvol bedrijf runnen voordat ik in aanmerking kom voor werkpapieren. Ik moet werken zonder te mogen werken. Dat is de omgekeerde wereld.

Mijn grootste droom? Een werkvergunning. Daarmee kan ik vrachtwagenchauffeur worden. Zodra ik de papieren heb, kan ik mijn Europese rijbewijs halen. Tot die tijd blijf ik sterk, kijk ik vooruit en geef ik niet op. Er staan duizenden vacatures open voor vrachtwagenchauffeur en ik wil er dolgraag een vervullen. <

*'Medemenselijkheid
mógen we niet criminaliseren'*

Rian Ederveen van Stichting LOS begrijpt ons idee om onherkenbaar in beeld te gaan in deze Mede. Maar zelf wil ze hier met klem een ánder statement maken. Het werk van hulpverleners dreigt in de illegaliteit te raken, vertelt ze. 'Nu het nog kan, wil ik me juist laten zien.'

Toen ze met haar hulp aan ongedocumenteerde mensen begon – we hebben het over de jaren negentig – was de situatie in dit land anders. 'We beschermden mensen zonder papieren door hun anonimiteit te waarborgen. We wisten niet wie we konden vertrouwen. Alles voelde illegaal, onzeker en gevaarlijk', herinnert Rian zich. Gaandeweg kwam er een keerpunt. Door de betrokkenheid van gemeenten en het rijk konden hulpverleners in het daglicht treden. Maar met de komst van dit kabinet lijkt de tegenwind sterker dan ooit.

Ook op een ander vlak wordt die vooruitgang bedreigd. 'Op dit moment beschermt een Europese richtlijn ons tegen strafvervolging wanneer we hulp bieden aan mensen zonder verblijfsvergunning, zolang het om humanitaire redenen is. Maar er zijn plannen om deze richtlijn te veranderen, waardoor alle hulp strafbaar zou worden. Als dat gebeurt, geldt dat ook voor Nederland. Dan criminaliseren we de hulpverleners. Criminaliseren we medemenselijkheid!'

'Ik wil niet terug naar de jaren negentig, waarin alles in het geheim moest en er geen georganiseerd hulpaanbod bestond. De enige manier om dit te voorkomen, is door de verhalen van mensen zonder verblijfspapieren te vertellen en invoelbaar te maken. Ze zijn geen tweederangsburgers, maar medemensen die recht hebben op een menswaardig bestaan. Hulp voor hen is en blijft nodig. Er zijn zóveel goede mensen, en samen kunnen we een verschil maken. Maar om dat te doen, moeten we wel zichtbaar blijven.' <

'Malcolm' (27) wil gewoon werken

'Ik moet werken zonder te mogen werken'

Verborgens levens in het *licht*

Licht uit, spot aan. Met het theatercollectief Shadows United geeft theaterpedagoog **Luc Opdebeek** verhalen van Rotterdammers zonder verblijfspapieren een podium. Terwijl ze zelf in de schaduw blijven.

De oefenruimte van Stichting Formaat is aardedonker. Muzikale klanken schallen uit de speakers. Achter een groot doek schijnt felgekleurd licht. Silhouetten bewegen er langzaam achterlangs. Iemand maakt een foto, en verdwijnt weer in de schaduw. Luc doet het licht aan: de schaduwen zijn verdwenen en de deelnemers komen achter het doek vandaan. Samen met traumadeskundige Anita van Ast is Luc de drijvende kracht achter Shadows United, een project met Rotterdammers zonder verblijfspapieren. 'Deze mensen leven in de schaduwen van de stad. Ze willen niet opvallen, maar tegelijk willen ze zich ook uiten en laten zien. Met schaduwtheater zetten we hun verhalen in het licht.'

Theater als instrument

Theater was niets voor hem, dacht Luc dertig jaar geleden. *Les Misérables*, het enige theaterstuk dat hij ooit zag, vond hij vreselijk. Nu is theater zijn lust en zijn leven. 'Als sociaal werker woonde ik een jongerenvoorstelling bij over racisme. Na afloop bevroegen de makers het publiek: 'Wat zou je doen als je in de schoenen stond van de hoofdrolspelers?' Jongeren gingen reflecteren op hun gedrag, dachten na over hoe het anders kon en speelden dat uit op het podium. Zo ontdekte ik theater als instrument om onrecht aan de kaak te stellen, over jezelf te leren en gebeurtenissen te verwerken.'

Onmacht en verdriet

Met Shadows United geeft Luc mensen zonder verblijfspapieren ruimte voor expressie. Een vrijheid die ze niet vaak ervaren, en die helend is. Ze maken schaduwen met hun lichamen, en met alledaagse voorwerpen. 'Alles ontstaat in het moment. Door de felle kleuren en muziek komen ze even los van de harde werkelijkheid: de onmacht als ze hun medicijnen niet meekrijgen omdat ze geen bankpas hebben. Het verdriet als een familielid in een ander land overlijdt en ze daar niet naartoe kunnen. We fotograferen de beelden en praten over wat het proces met ze doet. Om ook een dialoog met publiek op gang te brengen, maken we bijvoorbeeld foto-exposities, of doen we mee aan een kleinschalig theaterfestival.'

Versterk mijn stem

'Sommige mensen uit de groep leven al twintig jaar in Nederland', vertelt Luc. 'Maar ze worden niet gezien of gehoord. Dat is loodzwaar. Met schaduwtheater kunnen ze zich toch uiten. En via hun kunst confronteren we Rotterdam met deze harde kant van de stad. Laatst zei iemand: "Jullie kunnen mijn stem versterken, want ik kan mezelf niet laten horen." Daar maak ik me elke dag hard voor.' ◀

'Ik ontdekte theater als instrument om onrecht aan de kaak te stellen, over jezelf te leren en gebeurtenissen te verwerken'

Lees ook over de **unieke audiotour door verborgen Rotterdam** op pagina 22 →

De wereld op zijn kop

Hoe er in Nederland naar asielzoekers en mensen zonder verblijfspapieren gekeken wordt, is al jaren flink aan het veranderen. Als sociaal advocaat staat **Wil Eikelboom** dagelijks mensen bij in asielprocedures. Hoe ervaart hij deze kentering, en wat zegt het over deze tijd?

Wil reageert nuchter, als we hem vragen naar zijn visie op goed samenleven. 'Dan moet ik over de christelijke moraal beginnen enzo. Kijk, mijn vader was dominee. In de jaren 80 was hij heel betrokken bij de vredesbeweging. Daar kreeg ik als kind natuurlijk veel van mee. Maar of dat me gevormd heeft? Eigenlijk wilde ik journalist worden, vroeger. Maar mijn broer Jan was me voor. Dus ging ik rechten studeren, en helemaal niet per se om de sociale kant op te gaan. Ik had net zo goed op de Zuidas kunnen eindigen.'

Verschil maken voor mensen

Dat dat niet zo liep, kwam door een stage in Genève, bij de Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor de Vluchtelingen (UNHCR). Het mondde uit in een dienstverband van vijf jaar. Om kleinschaliger en persoonlijker te werken, keerde hij terug naar Nederland. 'Als sociaal advocaat bij Prakken d'Oliveira, een Amsterdams kantoor met 'Human Rights Lawyers', sta ik dagelijks aan de zijde van mensen voor wie ik een wezenlijk verschil kan maken. Het is heel hard werken en voor heel andere bedragen dan op de eerdergenoemde Zuidas, maar de voldoening is groot.'

Kromme kritiek

Wat lang bijdroeg aan die voldoening, was de erkenning van buitenaf. 'Vroeger kreeg ik alleen maar waardering voor mijn werk. Dat is inmiddels wel anders. Een deel van de maatschappij – en helaas een zeer vocaal deel – laat zich extreem negatief uit over alles wat maar met vluchtelingen te maken heeft. Vooral op sociale media. En ook vanuit de politiek komen stevige uitspraken. De sociale advocatuur wordt weggezet als een industrie van zakkenvullers. Maar échte vluchtelingen moeten we altijd bescherming bieden, wordt er dan wel bij gezegd. En daar zit het kromme, want de meeste mensen die wij bijstaan zijn juist 'echte vluchtelingen', met het recht om hier te blijven.'

'Sociale advocatuur wordt weggezet als een industrie van zakkenvullers'

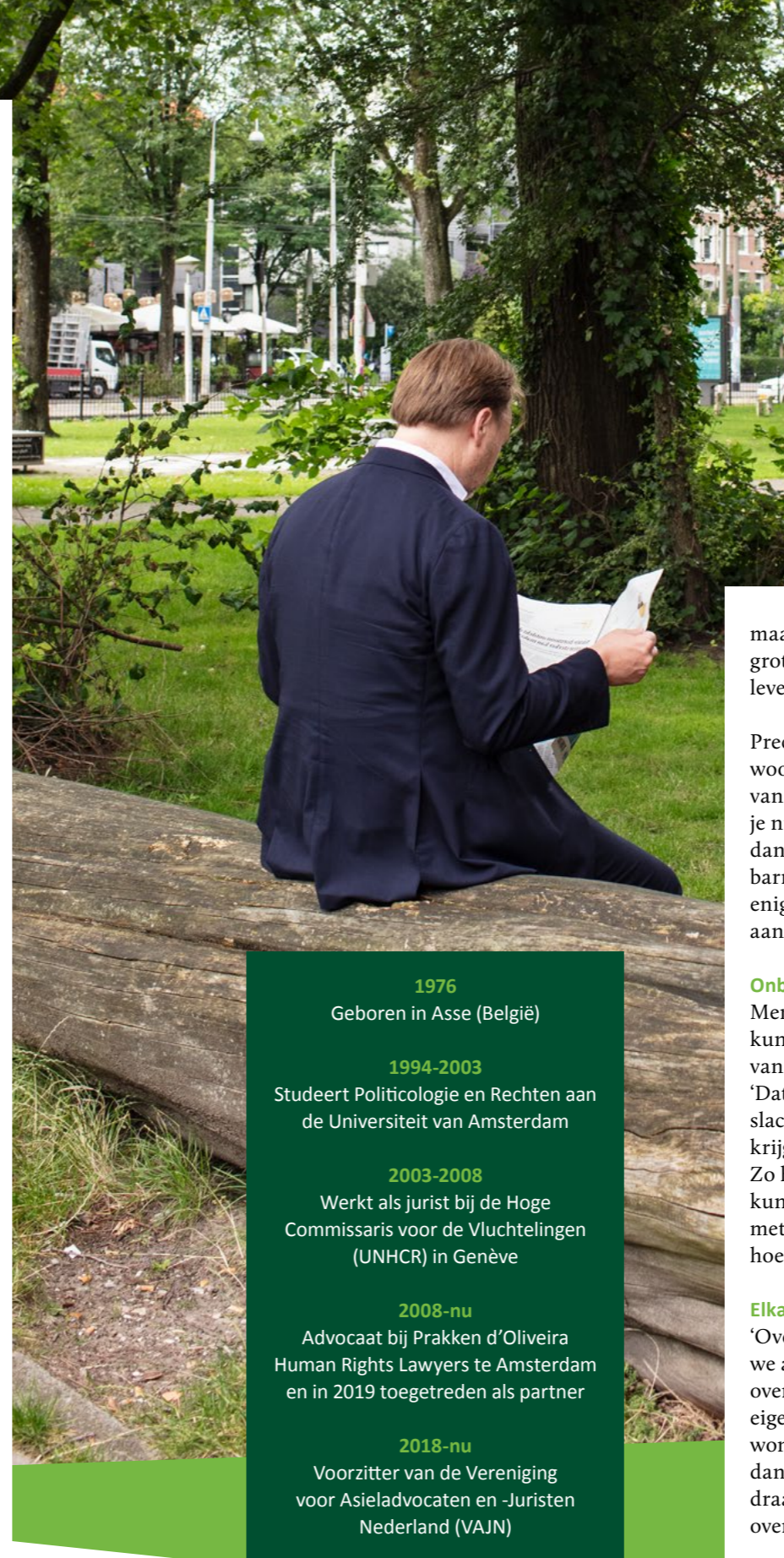
Gecreëerd probleem

Het recht op verblijf als vluchteling vaststellen, daar is een prima procedure voor in Nederland, vindt Wil. 'In theorie kan de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) meestal in acht dagen beslissen of iemand mag blijven of niet. Maar de uitvoering wordt heel lastig gemaakt. Door gebrek aan geld en capaciteit – bewust afgebouwd door vorige kabinetten – duurt het zomaar een of twee jaar voordat iemands asielprocedure kan beginnen. Tot die tijd zitten mensen duimen te draaien in azc's. Of erger, in de nood- en crisisopvang. Het zijn die grote groepen wachtende mensen waarnaar de politiek vervolgens wijst en zegt: 'Moet je kijken hoeveel het er zijn!''

'We hebben dus een politiek gecreëerd probleem, wat diezelfde politiek vervolgens bekritiseert voor politiek gewin. Het is de wereld op zijn kop en laat zien hoe de maatschappij uit elkaar te spelen is. Ik denk vaak aan een bekende illustratie van een rijke man, een arbeider en een vluchteling die samen rondom een taart zitten. De vluchteling heeft niets, de arbeider heeft één puntje, en de rijke de rest. Met volle mond spreekt hij de arbeider aan: 'Pas op hoor, die vluchteling wil je taart afpakken.' Het is niets meer dan een schrikbeeld, en dat moeten we ook goed blijven vertellen. Asiel is geen probleem in Nederland, daarvoor zijn de aantallen veel te klein. Het tegengaan ervan is dus ook niet de oplossing.'

Averechts effect

Het net geïnstalleerde rechtse kabinet gaat de asielprocedures zeker niet versnellen, schat Wil in. 'Dus krijg je nóg langere rijen van mensen in afwachting van hun procedure, nog vollere azc's en nog meer mensen in de illegaliteit. Mensen die al lang óf terug naar eigen land konden gaan óf een volwaardige rol in onze samenleving konden hebben.' Die vertraging werkt illegaliteit in de hand, legt Wil uit. 'Als je binnen twee

'Je ontkomt er niet aan om de hand in eigen boezem te steken en barmhartig te zijn'

maanden hoort dat je niet in Nederland mag blijven, is de kans veel groter dat je weer gaat. Dat ligt anders als je hier al jaren bent en een heel leven hebt opgebouwd.'

Precies door dit soort mechanismes hebben we ook een eigen verantwoordelijkheid, vindt Wil. 'Het is prima om mensen terug naar hun land van herkomst te sturen als daar gegronde redenen voor zijn. Maar als je niet in staat bent om dit op een humane en vlotte manier te doen, dan ontkom je er niet aan om de hand in eigen boezem te steken en barmhartig te zijn. Daarmee doel ik op de pardonregeling. Dat is de enige manier om het disfunctionele systeem te resetten en recht te doen aan een grote groep mensen die daaronder lijdt.'

Onbekend met grondrechten

Mensen die om de een of andere reden zonder status in Nederland zijn, kunnen in allerlei problemen komen. Maar als zij slachtoffer worden van een misdrijf zoals uitbuiting, gaan ze niet zomaar naar de politie. 'Dat lijkt logisch, maar is het niet. Je hebt recht op bescherming en als je slachtoffer bent van mensenhandel, kun je zelfs een verblijfsvergunning krijgen. Je moet het maar weten. Er is onwetendheid aan twee kanten. Zo heb je ook recht op medische zorg, met of zonder verzekering. Artsen kunnen de kosten weer declareren. Maar heel veel artsen weten dat niet, met alle gevolgen van dien. Dus ja, hoe meer kennis van rechten er is, hoe beter.'

Elkaar kennen

'Over kennis gesproken: een recent opinieonderzoek bevestigde weer wat we al weten. Mensen die in de buurt van een azc wonen, zijn positiever over asielzoekers dan mensen op afstand. Dat ervaar ik ook in mijn eigen buurt, waar mensen uit alle lagen van de bevolking door elkaar wonen, inclusief statushouders. Nooit iets aan de hand. Daarin ligt dan denk ik mijn antwoord op de vraag over goed samenleven. Alles draait om verbinding. Als je elkaar echt leert kennen, zie je veel meer overeenkomsten dan verschillen.' <

1976

Geboren in Asse (België)

1994-2003

Studeert Politicologie en Rechten aan de Universiteit van Amsterdam

2003-2008

Werkt als jurist bij de Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen (UNHCR) in Genève

2008-nu

Advocaat bij Prakken d'Oliveira Human Rights Lawyers te Amsterdam en in 2019 toegetreden als partner

2018-nu

Voorzitter van de Vereniging voor Asieladvocaten en -Juristen Nederland (VAJN)

LUISTERTIP

Audiotour die je bijblijft

De Pauluskerk en stichting Formaat nodigen je uit voor een unieke audiotour door het verborgen Rotterdam. Je krijgt een indringende kijk op de stad, door de ogen van degenen die vaak onzichtbaar blijven: mensen zonder verblijfspapieren. En dat raakt je diep, blijkt uit de reacties: 'Ademloos geluisterd', zegt een van de luisteraars. 'Een tour die je niet meer loslaat', zegt een ander.

Scan de QR-code, download de tour naar je telefoon en ervaar de stad op een compleet nieuwe manier. Begin bij het Schouwburgplein en ontdek de verhalen die normaal ongehoord blijven.

LEESTIP

Autofictie: hoe Roos het verhaal van Masja leeft

In *De Soepbus* neemt Masja de Vogel je mee in haar wereld: ze leefde negen maanden lang op straat in Amsterdam. Deze roman is een rauw en eerlijk verslag van dakloosheid in de stad. Hoofdpersoon Roos deelt haar ervaringen, angsten en strijd om te overleven. En ze beantwoordt vragen die haar nooit gesteld werden: 'Waar leef je van? Waarom slaap je buiten? Hoe blijf je overeind?'

De Soepbus geeft een gezicht aan jongeren zonder thuis. Een boek dat je raakt en laat nadenken, waarover je meer vindt op masjadevogel.nl.

Oproep! Bouw een 'Huiskamer zonder dak'

Op 10 oktober is het Wereld Dakloze Mensen dag. De coalities SamenThuis2030 en Dakloosheid Voorbij! dagen je uit om mee te doen met een bijzondere actie: maak een 'Huiskamer zonder dak'. Hoe? Creëer een huiselijke sfeer op straat, in je voortuin of een park en ga in gesprek met voorbijgangers over woononzekerheid. Hoe meer huiskamers, hoe luider ons gezamenlijke statement: alles begint met een dak boven je hoofd.

Meedoen of meer weten? Scan de QR-code of ga naar t.ly/Sfa0J.

Goed nieuws Surinamers zonder papieren krijgen erkenning

Zo'n 800 Surinamers zonder verblijfspapieren kunnen eindelijk opgelucht ademhalen. Na jaren van onzekerheid krijgen ze vanaf 1 januari 2025 een verblijfsvergunning in Nederland. De groep verloor hun Nederlandse nationaliteit na de onafhankelijkheid van Suriname in 1975. Dankzij een 'eenmalige bijzondere humanitaire regeling' krijgen zij nu een officieel thuis in Nederland.

Tot en met 1 juli 2025 hebben de mensen om wie het gaat de tijd om een aanvraag in te dienen.

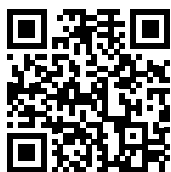
Ainine wordt geboren in Algerije, met een goed stel hersens en groot artistiek talent. Al op z'n twaalfde maakt hij prachtige, realistische tekeningen. Als hij jaren later zijn psychologie-diploma heeft gehaald, kiest hij toch voor de kunst. In een mum van tijd staan mensen in de rij voor zijn portretten. 'Alles was perfect', lacht Ainine. Totdat in 1991 een burgeroorlog uitbreekt. Op een dag wordt hij op straat beschoten – een van de kogels zit nog steeds in z'n dijbeen. Hij besluit te vluchten. Bestemming? Dat kleine landje van Van Gogh.

'Inmiddels ben ik al 34 jaar in Nederland, nog steeds zonder verblijfspapieren. Om te overleven, heb ik allerlei tijdelijke baantjes gehad – in de keuken, supermarkt, noem maar op. Op een van mijn dieptepunten zat ik ruim een jaar in vreemdelingendetentie, waar ik een cel deelde met acht anderen. Mijn tekeningen en gedichten hielpen me erdoorheen. Papier en een BIC-balpen, daar haal ik kracht uit. Door me creatief te uiten, verwerk ik mijn emoties en maak ik contact. Mensen komen nieuwsgierig naar me toe en zijn onder de indruk. En voor ik het weet, kent bijna iedereen mij en mijn kunst. Maar ik heb officieel geen bestaansrecht.'

In 2019 krijgt Ainine een zware hernia. Hij slaapt in een kelder, waar geen bed in past. 'Iemand raadde me aan om naar de Pauluskerk te gaan. Dit bleek een geweldig advies. Hier werd ik in contact gebracht met een casemanager van Vluchtelingenwerk, die mij hielp om medische zorg te krijgen. Ook bij de Pauluskerk leerde ik allerlei mensen kennen via mijn kunst. Hierdoor werd mijn werk gepubliceerd én vond ik een kamer in Rotterdam – voor mij alleen. Ik ben er ontzettend dankbaar voor dat het na al die jaren eindelijk wat makkelijker gaat, mede dankzij m'n tekeningen.' ◀

'Papier en een balpen, daar haal ik kracht uit'

Help mensen zoals Ainine
Scan de QR-code met je telefoon
of ga naar kansfonds.nl/doneren

